

آیت الله العظمی
ناصر مکارم شیرازی

بسم الله و هشتاد
پرسش و پاسخ

بر گرفته از تفسیر نمونه

تدوین

جمعی از فضلاء حوزه علمیه قم

مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۰۵ -

{تفسیر نمونه}

یکصد و هشتاد پرسش و پاسخ برگرفته از تفسیر نمونه / تألیف مکارم شیرازی؛ تدوین و تنظیم: جمعی از فضلاء
حوزه علمیه قم. - تهران: دارالکتب الاسلامیه - ۱۳۷۹.

ISBN: 964-440-162-X

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

چاپ هفتم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۹۴.

کتابنامه به صورت زیرنویس.

۱. نام: شیعه - قرن ۱۴. الف. عنوان. ب. عنوان: تفسیر نمونه.

۲۹۷/۱۷۹

B۳۹۸/۱۳۰۵

نام کتاب: یکصد و هشتاد پرسش و پاسخ برگرفته از تفسیر نمونه
مؤلف: آیت الله العظمی مکارم شیرازی، و مکاران (محمد رضا آشتیانی، محمد جعفر امامی،
داود الهامی، اسدالله ایمانی، عبدالرسول حسینی، سید حسن شجاعی، سید نورالله طباطبایی، محمود
عبداللهی، محسن قرآتی، محمد محمدی)

تدوین: جمعی از فضلاء حوزه علمیه قم

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: هفتم

تاریخ انتشار: ۱۳۹۴ ه. ش.

صفحه و قطع: ۶۸۸ صفحه، وزیری

چاپ: چاپخانه گوهر اندیشه

ناشر: دارالکتب الاسلامیه - تهران - بازار سلطانی - ۹۹

تلفن: ۵۵۶۲۷۴۴۹ تلفکس: ۵۵۶۲۰۴۱۰

تلفن همراه: ۰۹۱۲۳۴۴۱۵۲۱

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال

شابک X-۱۶۲-۴۴۰-۹۶۴ ISBN 964-440-162-X

فهرست

خداشناسی

- ۱ - چرا به دنبال خداشناسی برویم؟ ۲۱
- ۲ - آیا مذهب زائیده جهل یا نور، یا عواملی از این قبیل است؟ ۲۸
- ۳ - چرا ذات پروردگار را نمی‌توان دید؟ ۳۵
- ۴ - آیا آفریدگار هم آفریدگاری دارد؟ ۳۸
- ۵ - چگونه به خدای نادیده ایمان بیاوریم؟ ۴۱
- ۶ - توحید ذات، صفات، افعال و عبادت چیست؟ ۴۹
- ۷ - چگونه دین فطری است؟ ۵۲
- ۸ - زنده بودن خدا چه مفهومی دارد؟ ۵۹
- ۹ - تعدّد خدایان حکیم چه فسادی به دنبال دارد؟ ۶۰
- ۱۰ - منظور از «لقاء الله» چیست؟ ۶۳
- ۱۱ - منظور از «وجه الله» چیست؟ ۶۶
- ۱۲ - منظور از «تارالله» چیست؟ ۶۷
- ۱۳ - منظور از «سمیع» و «بصیر» بودن پروردگار چیست؟ ۶۹

- ۱۴ - منظور از صفات جمال و جلال چیست؟ ۷۱
- ۱۵ - مفهوم محبت در مورد خداوند یعنی چه؟ ۷۲
- ۱۶ - حقیقت اراده خداوند چیست؟ ۷۳
- ۱۷ - منظور از سخن گفتن خدا چیست؟ ۷۵
- ۱۸ - اسم اعظم چیست؟ ۷۶
- ۱۹ - منظور از خشم و غضب الهی چیست؟ ۷۸
- ۲۰ - مفهوم بکر در مورد خداوند یعنی چه؟ ۷۹
- ۲۱ - آیا هدیه خدا امکان پذیر است؟ ۸۱
- ۲۲ - چرا موسی (ع) تاملی در رؤیت کرد؟ ۸۴
- ۲۳ - عرش خدا چیست؟ ۸۵
- ۲۴ - پیمان عالم ذر چیست؟ ۸۹
- ۲۵ - هدایت و ضلالت از سوی خدا به چه معنا است؟ ۹۱
- ۲۶ - تسبیح عمومی موجودات جها به چه مناسبت؟ ۹۷
- ۲۷ - آیا خدا در چیزی حلول می‌کند؟ ۱۰۱
- ۲۸ - علم خداوند به حوادث آینده چگونه تصور می‌شود؟ ۱۰۴
- ۲۹ - (بدا) چیست؟ ۱۰۷
- ۳۰ - آیا توسل به اولیاء با توحید سازگار است؟ ۱۱۲
- ۳۱ - چرا توبه مرتد فطری پذیرفته نمی‌شود؟ ۱۱۸
- ۳۲ - چرا هنگام دعا دست به سوی آسمان برمی‌داریم؟ ۱۲۱

عدل الهی

- ۳۳ - آیا تفاوت‌های طبیعی در انسانها با عدالت سازگار است؟ ۱۲۵
- ۳۴ - آیا ایجاد تفاوت از نظر روزی در میان مردم با عدالت سازگار است؟ ۱۲۸

- ۳۵ - فلسفه مصیبتها و گرفتاریهایی که به انسان می‌رسد چیست؟ ۱۳۱
- ۳۶ - چرا خدا شیطان را آفرید؟ ۱۳۶
- ۳۷ - آیا خلود در آتش با عدل الهی سازگار است؟ ۱۳۹

پیامبران

- ۳۸ - خاتمیت چگونه با سیر تکاملی انسان سازگار است؟ ۱۴۵
- ۳۹ - قوانین ثابت چگونه با نیازهای متغیر سازگار است؟ ۱۴۷
- ۴۰ - پیامبر اسلام (ص) قبل از نبوت چه آئینی داشت؟ ۱۴۹
- ۴۱ - آبا و اجداد نبوت و انجیل بشارت به ظهور پیامبر اسلام (ص) آمده است؟ ۱۵۱
- ۴۲ - پیامبران ابروآلیم چه کسانی بودند؟ ۱۵۶
- ۴۳ - تعداد پیامبران چند است؟ ۱۵۹
- ۴۴ - فرق نبوت، امامت و سعادت چیست؟ ۱۶۲
- ۴۵ - نبوت و امامت در خرد سالی چگونه ممکن است؟ ۱۶۴
- ۴۶ - حقیقت اسرارآمیز وحی چیست؟ ۱۶۶
- ۴۷ - چگونه پیامبر (ص) امی بود؟ ۱۷۰
- ۴۸ - آیا معراج جسمانی بود یا روحانی؟ ۱۷۳
- ۴۹ - هدف از معراج چه بود؟ ۱۷۴
- ۵۰ - آیا معراج با علوم روز سازگار است؟ ۱۷۶
- ۵۱ - آیا عصمت انبیاء جنبه جبری دارد؟ ۱۷۹
- ۵۲ - فرق معجزه و کارهای خارق عادت ساحران و مرتاضان چیست؟ ۱۸۳
- ۵۳ - گناه آدم چه بود؟ ۱۸۷
- ۵۴ - آیا تولد عیسی (ع) تنها از مادر، مخالف علم روز نیست؟ ۱۸۹
- ۵۵ - اگر آئین موسی (ع) کامل بود آئین مسیح و اسلام چه ضرورتی داشته است؟ ۱۹۱

- ۵۶ - آیا معجزه شقّ القمَر از نظر علوم روز ممکن است؟ ۱۹۲
- ۵۷ - فرق آگاهی انبیاء از غیب و آنچه کاهنان و مرتاضان پیشگوئی می‌کنند چیست؟ ۱۹۶
- ۵۸ - چگونه بین آیات و روایاتی که بعضی علم غیب را از غیر خدا نفی و بعضی اثبات می‌کنند جمع کنیم؟ ۱۹۷
- ۵۹ - آیا امکان نسیان و فراموشی در انبیاء با عصمت آنان سازگار است؟ ... ۲۰۴
- ۶۰ - روح القدس کیست؟ ۲۰۷
- ۶۱ - چرا پیا پیا بران از منطقه خاصی برخاستند؟ ۲۰۹
- ۶۲ - آیا پیامبر خدا (آیوب) به بیماری نفرت انگیز مبتلا شد؟ ۲۱۲
- ۶۳ - ازدواج فرزندان آدم چگونه بوده است؟ ۲۱۳
- ۶۴ - فلسفه تعدد همسران پیامبر (ص) چیست؟ ۲۱۵
- قرآن**
- ۶۵ - آیا قرآن تحریف شده است؟ ۲۲۱
- ۶۶ - چگونه قرآن معجزه است؟ ۲۲۴
- ۶۷ - آیا اعجاز قرآن منحصر به فصاحت و بلاغت آن است؟ ۲۳۰
- ۶۸ - از کجا که مثل قرآن را نیاورده‌اند؟ ۲۳۳
- ۶۹ - منظور از حروف مقطعه در قرآن چیست؟ ۲۳۶
- ۷۰ - آیا قرآن مندرجات تورات و انجیل را تصدیق کرده است؟ ۲۴۱
- ۷۱ - آیا جمع آوری قرآن در زمان پیامبر (ص) بود یا بعد از آن حضرت؟ ۲۴۳
- ۷۲ - محکم و متشابه یعنی چه؟ ۲۴۶
- ۷۳ - چرا بخشی از آیات قرآن متشابه است؟ ۲۴۹
- ۷۴ - آیا بسم الله جزء سوره است؟ ۲۵۱
- ۷۵ - چرا دادن قرآن به کفار حرام است؟ ۲۵۴

امامان

- ۷۶ - امامت چیست؟ و آیا از اصول است یا فروع؟ ۲۵۷
- ۷۷ - بحث امامت از چه زمانی آغاز شد؟ ۲۶۱
- ۷۸ - اولوا الامر چه کسانی هستند؟ ۲۶۴
- ۷۹ - اهلیت چه کسانی هستند؟ ۲۷۲
- ۸۰ - حادثه غدیر چیست؟ ۲۸۰
- ۸۱ - دین تکوینی و تشریحی چیست؟ ۲۹۳
- ۸۲ - ماهیت بیعت چیست؟ و چه تفاوتی با انتخابات دارد؟ ۲۹۶
- ۸۳ - آیا بیعت نقضی در مشروعیت رهبری پیامبر یا امام دارد؟ ۲۹۸
- ۸۴ - آیا اسلام کوری ه ساله پذیرفته است؟ ۳۰۱
- ۸۵ - چرا امام حسن (ع) زهر آلود آب نوشید و چرا امام هشتم انگور زهر آلود تناول فرمود؟ ۳۰۴
- ۸۶ - فلسفه انتظار چیست؟ ۳۰۶

رستاخیز

- ۸۷ - دلائل عقلی معاد کدام است؟ ۳۱۹
- ۸۸ - آیا معاد جسمانی است یا روحانی؟ ۳۲۳
- ۸۹ - شبهه آکل و ماکول چیست؟ ۳۲۶
- ۹۰ - روح چیست؟ و اصالت آن چگونه قابل اثبات است؟ ۳۳۱
- ۹۱ - اجل مسمی (حتمی) و معلق (غیر حتمی) یعنی چه؟ ۳۴۹
- ۹۲ - تجسم اعمال از نظر علم روز چگونه است؟ ۳۵۳
- ۹۳ - آیا رستاخیز برای حیوانات نیز وجود دارد؟ ۳۵۷
- ۹۴ - عالم برزخ چیست و زندگی برزخی چگونه است؟ ۳۶۰

- ۹۵ - آیا دنیا و آخرت باهم تضاد دارند؟ ۳۶۴
- ۹۶ - آیا مخترعان و مکتشفان پاداش الهی دارند؟ ۳۶۹
- ۹۷ - نامه اعمال چیست و فلسفه آن کدام است؟ ۳۷۴
- ۹۸ - ترازوی سنجش اعمال در قیامت چگونه است؟ ۳۷۷
- ۹۹ - حقیقت پل صراط چیست؟ ۳۷۹
- ۱۰۰ - فلسفه شفاعت چیست؟ و آیا شفاعت تشویق به گناه نمی باشد؟ ۳۸۲
- ۱۰۱ - آراء حید با شفاعت تضاد دارد؟ ۳۸۶

فروع دین

نماز

- ۱۰۲ - فلسفه وضو و غسل چیست؟ ۳۹۷
- ۱۰۳ - فلسفه تیمم چیست؟ ۴۰۰
- ۱۰۴ - طریقه شستن دستها و مسح سر پا در وضو چگونه است؟ ۴۰۲
- ۱۰۵ - توجه به قبله در نماز چه لزومی دارد؟ ۴۰۴
- ۱۰۶ - اسرار تغییر قبله چه بود؟ ۴۰۵
- ۱۰۷ - فلسفه نماز چیست؟ ۴۰۷
- ۱۰۸ - چرا باید نماز را در اوقات معینی بخوانیم؟ ۴۱۵

روزه

- ۱۰۹ - فلسفه روزه چیست؟ ۴۱۹

خمس

- ۱۱۰ - آیا اختصاص نیمی از خمس به بنی هاشم تبعیض نیست؟ ۴۲۵

زکات

- ۱۱۱ - فلسفه زکات چیست؟ ۴۳۱

حج

۱۱۲ - فلسفه و اسرار حج چیست؟ ۴۳۵

جهاد

۱۱۳ - هدف اسلام از جهاد چیست؟ و جهاد ابتدائی چرا؟ ۴۴۵

۱۱۴ - اسلام بردگی را چگونه تأیید می‌کند؟ ۴۴۹

۱۱۵ - جزیه چیست و فلسفه آن چه می‌باشد؟ ۴۵۴

۱۱۶ - فلسفه تحریم جنگ در ماههای حرام چیست؟ ۴۵۸

حقوق زن در اسلام

۱۱۷ - اسلام چه ترقی برای زنان قائل است؟ ۴۶۱

۱۱۸ - فلسفه حجاب چیست؟ ۴۶۶

۱۱۹ - چرا ارث مرد برابر ارث زن می‌باشد؟ ۴۷۳

۱۲۰ - چرا دبیّه زن نصف دبه مرد می‌باشد؟ ۴۷۵

۱۲۱ - فلسفه مهریه برای زنان چیست؟ ۴۷۷

۱۲۲ - چگونه اسلام تنبیه بدنی زن را جایز می‌داند؟ ۴۸۰

۱۲۳ - چرا مردان می‌توانند بیش از یک همسر داشته باشند ولی زنان

مجاز نیستند؟ ۴۸۲

۱۲۴ - منظور از عدالت که در شرایط تعدّد همسر ذکر شده چیست؟ ۴۸۸

۱۲۵ - فلسفه ازدواج موقت چیست؟ ۴۹۱

۱۲۶ - آیا ازدواج موقت در عصر پیامبر (ص) بوده است؟ ۴۹۶

۱۲۷ - فلسفه محلّل چیست؟ ۵۰۰

۱۲۸ - فلسفه نگهداشتن عده چیست؟ ۵۰۳

فلسفه پاره‌ای از محرمات در اسلام

۱۲۹ - فلسفه تحریم قمار چیست؟ ۵۰۷

۱۳۰ - غنا چیست و فلسفه تحریم آن کدام است؟ ۵۱۰

- ۱۳۱ - فلسفه تحریم زنا چیست؟ ۵۱۵
- ۱۳۲ - فلسفه تحریم همجنس‌گرایی چیست؟ ۵۱۷
- ۱۳۳ - فلسفه تحریم نوشابه‌های الکلی چیست؟ ۵۲۰
- ۱۳۴ - فلسفه تحریم گوشت خوک چیست؟ ۵۲۵
- ۱۳۵ - فلسفه تحریم آمیزش جنسی در ایام عادت چیست؟ ۵۲۷
- ۱۳۶ - فلسفه تحریم ازدواج با محارم چیست؟ ۵۲۹

گوناگون

- ۱۳۷ - هدف از آفرینش انسان چیست؟ ۵۳۷
- ۱۳۸ - چرا خدا از آنازادان را کامل نیافرید؟ ۵۴۰
- ۱۳۹ - هدف از تکامل انسان چیست؟ ۵۴۱
- ۱۴۰ - چرا خدا مردم را آزمایش می‌کند؟ ۵۴۳
- ۱۴۱ - آیا سعادت و شقاوت انسانها ذاتی است؟ ۵۴۵
- ۱۴۲ - فرق اسلام و ایمان چیست؟ ۵۴۸
- ۱۴۳ - مقصود از شیطان در قرآن چیست؟ ۵۵۰
- ۱۴۴ - حقیقت جن چیست؟ ۵۵۲
- ۱۴۵ - حقیقت فرشته چیست؟ ۵۵۵
- ۱۴۶ - رجعت چیست؟ و آیا امکان دارد؟ ۵۵۹
- ۱۴۷ - فلسفه رجعت چیست؟ ۵۶۳
- ۱۴۸ - حقیقت توکل و فلسفه آن چیست؟ ۵۶۵
- ۱۴۹ - فلسفه دعا و نیایش چیست؟ ۵۶۹
- ۱۵۰ - چرا گاهی دعاهای ما مستجاب نمی‌شود؟ ۵۷۲
- ۱۵۱ - نظر اسلام درباره جبر و اختیار چیست؟ ۵۷۵

- ۱۵۲ - آیا میان فرضیه تکامل و خداشناسی تضادی وجود دارد؟ ۵۸۱
- ۱۵۳ - آیا فرضیه تکامل انواع با نظریه قرآن پیرامون آفرینش آدم تضادی دارد؟ ۵۸۶
- ۱۵۴ - حقیقت رؤیا چیست؟ ۵۸۹
- ۱۵۵ - منظور از سنتهای الهی چیست؟ ۵۹۲
- ۱۵۶ - آیا چشم زدن واقعیت دارد؟ ۵۹۴
- ۱۵۷ - آیا زال نیک و بد واقعیت دارد؟ ۵۹۶
- ۱۵۸ - آیا قصاص بر خلاف عقل و عواطف انسانی است؟ ۵۹۹
- ۱۵۹ - آیا مجازات قطع دست خشونت آمیز است؟ ۶۰۲
- ۱۶۰ - آیا همه صحابه نراد الحی بوده‌اند؟ ۶۰۶
- ۱۶۱ - ذوالقرنین که بود، ۶۱۱
- ۱۶۲ - چرا بعضی از ستمگران و ذنهبک از عرق نعمتند و مجازات نمی‌بینند؟ ۶۱۹
- ۱۶۳ - چرا ملل فاقد ایمان زندگی مرفه دارند؟ ۶۲۲
- ۱۶۴ - اگر روزی همه تقسیم شده پس چرا گروهی گرسنه‌اند؟ ۶۲۵
- ۱۶۵ - علل عقب ماندگی مسلمین چیست؟ ۶۲۷
- ۱۶۶ - داستان فدک چیست؟ ۶۲۹
- ۱۶۷ - آیا ابوطالب مسلمان بود؟ ۶۳۱
- ۱۶۸ - معیار درگناهان کبیره چیست؟ ۶۳۸
- ۱۶۹ - چرا باید نام خدا هنگام ذبح برده شود؟ ۶۴۰
- ۱۷۰ - نظر اسلام درباره رهبانیت چیست؟ ۶۴۱
- ۱۷۱ - مکاشفه و شهود قلبی یعنی چه؟ ۶۴۷

- ۱۷۲ - تقسیم روزیها توسط پروردگار با تلاش برای زندگی چگونه قابل جمع است؟ ۶۴۹
- ۱۷۳ - آیا نسخ در احکام جایز است؟ ۶۵۱
- ۱۷۴ - آیا سعد و نحس ایام صحیح است؟ ۶۵۳
- ۱۷۵ - آیا داستان اصحاب کهف با علم روزسازگار است؟ ۶۵۹
- ۱۷۶ - منظور از آسمانهای هفتگانه چیست؟ ۶۶۶
- ۱۷۷ - آیا آشوبش شدن منظومه شمسی و ستارگان در آستانه قیامت با علم روز هماهنگ است؟ ۶۶۹
- ۱۷۸ - سحر چیست و زائر اسلام درباره آن چه میباید؟ ۶۷۱
- ۱۷۹ - هدف از (تقیه) چیست؟ ۶۷۴
- ۱۸۰ - افسانه آیات شیطانی یا افسانه «غرانیق» چیست؟ ۶۷۹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیشگفتار

با اینکه علماء بزرگ شیعه، در طول تاریخ، تفسیرهای متعددی بر قرآن مجید نگاشته‌اند و تعدادی از آنها همواره مورد استفاده علماء و حوزه‌های علمیه و قرآن دوستان بوده است، اما جای تفسیری که مزایای تفسیر نمونه را داشته باشد، آن هم به زبان فارسی خالی بود به خصوص در این زمان که توجه به فهم قرآن برای همه طبقات روز افزون است.

حضرت آیة الله العظمی مکارم شیرازی با همکاری چند نفر از فضلاء به این نیاز مهم پاسخ داده و با تدوین این اثر بزرگ‌انقدر خدمتی شایان به قرآن مجید انجام دادند.

برخی از ویژگی‌های این تفسیر که موجب جامعیت و جاذبیت فوق‌العاده آن شده به این شرح است:

۱- در عین حال که این تفسیر به زبان فارسی است اما جنبه علمی و تحقیقی آن به خوبی مراعات شده، به طوری که هم برای اهل علم و فضلاء سودمند است و هم می‌تواند برای عامه علاقه‌مندان به فهم قرآن راهگشا باشد.

۲- در تفسیر آیات به جای پرداختن به برخی مسائل تفسیری، به مسائل زندگی‌ساز که نتیجه‌اش بتواند در زندگی اجتماعی جامعه و نیز زندگی افراد کاملاً مؤثر باشد توجه خاص شده است.

۳- به تناسب عناوینی که در آیات مطرح می‌شود بحث‌های فشرده و مستقلی در این تفسیر آمده که خواننده بتواند با مطالعه اجمالی آن از مراجعه به کتابهای دیگر بی‌نیاز باشد.

۴- با اینکه در متن کتاب از اصطلاحات پیچیده علمی اجتناب شده، در عین حال در موارد لزوم در پاروکی‌ها توضیحاتی افزوده شده تا علاوه بر دانشمندان و صاحب‌نظران برای عموم مراجعه‌کنندگان سودمند باشد.

۵- یکی از امتیازات مهم این تفسیر این است که پاسخگویی پرسشها و مسر روز و حل ایرادها و سؤالات گوناگون در اصول و فروع و معارف اسلامی است به دلیل این امتیازات از محضر استاد اجازه خواستیم تا پرسشها و پاسخها تفسیر را به صورت جداگانه جمع آوری و در اختیار عموم بویژه نسل جوان قرار دهیم که خوشبختانه با موافقت معظم له روبرو شد و با همکاری دوستان ع حجج اسلام احمد جعفری، سید علیرضا جعفری، سید مرتضی موسوی، سید اصغر حسینی و محمد حسین محمدی دوره تفسیر نمونه و تفسیر موضوعی پر قرآن با دقت مطالعه و تمام موارد استخراج و کتابی که پیش روی دارید شامل ۱۰ پرسش و پاسخ تهیه و تنظیم گردید.

دآورت چند نکته ضروری است:

۱- گاه یک پرسش در چند جای تفسیر مطرح گردیده است که هم موارد جمع آوری با ارتباط خاصی در یک جا ذکر شده است.

۲- در این مجموعه که سؤالات تفسیری که در ارتباط با نکاتی مربوط به تفسیر آیات می باشد خود ندارد شده است زیرا هدف ما جمع آوری سؤالاتی بود که در جامعه دینی ما مطرح می باشد نکات تفسیری که باید با مطالعه کامل تفسیر از آنها اطلاع پیدا کرد.

۳- ممکن است سؤال شود آیا این مجموعه کتاب «پرسشها و پاسخهای مذهبی» تألیف حضرت استاد و حضرت آیه الله سبحانی تکراری نیست؟ در پاسخ باید توجه داشت که تنها در ۳۰ مورد سؤالات این کتاب با هم مشابه است.

۴- اگرچه کار جمع آوری این کتاب به ظاهر آسان به نظر می رسد، اما مراحل مختلف کار، اعم از مطالعه دوره تفسیر، استخراج پرسشها و پاسخها، تنظیم و تلفیق موارد مکرر آن، فرصت بسیاری را طلب کرده است.

۵- از مجموع ۱۸۰ پرسش و پاسخ ۱۴۳ مورد از تفسیر نمونه، ۳۵ مورد از تفسیر موضوعی پیام قرآن، یک مورد از پیام امام (شرح نهج البلاغه حضرت استاد) و یک مورد از کتاب آفریدگار جهان (مجموعه بحثهای حضرت استاد) می باشد امید است این خدمت ناچیز مورد قبول حضرت بقیة الله ارواحنا فداء قرار گیرد.